

ATENA

VINCE HOUGHTON

YDINISKU
KUUHUN

JA MUITA JÄRJETTÖMIÄ SOTILASHANKKEITA

SISÄLLYS

JOHDANTO: Piirustuspöydältä hyllylle	7
--	---

I • ELÄINTARINOITA

1. Kuuntelukissa	17
2. Operaatio Oikukas	31
3. Projekti X-Ray	45
4. Projekti Fantasia	59
5. Sininen Riikinkukko	73

II • OUTOJA OPERAATIOITA

6. Operaatio Foxley	87
7. Projekti Pesusoikko	97
8. Operaatio Northwoods	111
9. Mies ja kivääri	125
10. Projekti Seal	141
11. Operaatio Monopoly	155

III • KUMMAA TEKNIIKKAA

12. Projekti Habakuk	169
13. Tagboard	183

14. X-20 ja MOL	197
15. Loistavat pikkukivet	213
16. Aurinkoase	229

IV • YDINASEIDEN UUSKÄYTTÖÄ

17. Aura-ohjelman oudoin idea	243
18. Rauhanturvaajaa turvaamassa	257
19. Projekti Jäämato	273
20. Ydinkäyttöinen lentokone ja Orion-projekti ...	285
21. Projekti A119	299

LOPUKSI: Kuinka sitten kävi?	313
------------------------------------	-----

Lähteitä ja lisälukemista	316
---------------------------------	-----

JOHDANTO:

PIIRUSTUSPÖYDÄLTÄ HYLLYLLE

Tämä kirja kertoo epätoivosta.

Epätoivo on sana, joka on alkanut jo menettää tehoaan. Kipeästi voittoa tarvitseva urheilujoukkue on heti muka epätoivon vallassa, ja *Desperate Housewives* -sarjan täydelliset naiset tarvitsivat epätoivoisesti, no, milloin mitäkin. Ryöstöviljely on trivialisoinut ilmauksen, joka ennen oli varattu poikkeuksellisiin tilanteisiin ja olosuhteisiin. Epätoivoksi kuuluisi nimittää vain väkevää tunnetta, joka valtaa ihmisen äärimmäisen hädän, mielellään kuolemanhädän, äärellä. Epätoivoiseksi pitäisi luonnehtia ainoastaan tilanteita, joissa veitsenterällä on jotain todella tärkeää, kuten isänmaa, perhe, ystävä tai toimeentulo. Tilanteita, joissa panokset ovat korkeat ja vaihtoehdot vähissä. Epätoivoinen ihminen uskoo, ettei hyviä toimintavaihtoehtoja ole – että kaikki, mitä on yritetty tai mitä voisi vielä kokeilla, on tuhoon tuomittua. Epätoivon vallassa ihminen tarttuu oljenkorsiin, jolle hän ei normaalitilanteessa soisi silmäystä-kään. Epätoivoisissa tilanteissa tehdään epätoivoisia päätöksiä.

Tämä kirja kertoo myös innovaatioista.

Luova ajattelu – uudenlaiset näkemykset siitä miten asiat toimivat ja miten ne voisivat toimia – on ollut sadan viime vuoden aikana tapahtuneen teknologisen mullistuksen

katalysaattori. Ilmaa kevyemmistä ilma-aluksista edetään ylääänikoneisiin, pulttilukkokivääreistä sähkömagneettisiin raidetykkeihin, ENIACista kvanttietokoneisiin, yhdestä juoksuhaudassa palelevasta, vihollisen radioviestejä sieppaavasta sotilaasta NSA:n miljardien ihmisten metadatta kerääviin supertietokoneisiin, ja samalla uudella tavalla ajattelevat huipputykkäät ihmiset muovaavat maailmaamme. Muutoksen vauhti kiihtyy kiihtymistään.

Kun innovaatio ja epätoivo kohtaavat, jälki voi olla pahaa. Jos tarve on keksinnön äiti, kuten sananlaskussa sanotaan, on epätoivo sen juoppo sukulainen. Se on se alkoholisoitunut setä, joka soittaa kerran vuodessa aamukolmelta ja haluaa paitsi onnitella syntymäpäivän johdosta myös kertoa mahtavimmasta ideastaan ikinä eikä ota kuuleviin korviinsa, jos joku koettaa puuttua hänen järkeilynsä virheisiin tai suunnitelman loogisiin aukkoihin. Hän uskoo asiaansa. Se toimii, sen on pakko toimia, kun epätoivoinen ihminen niin tahtoo.

Ja aina välillä, kuin ihmeen kautta, jokin näistä epätoivoisista ideoista toimiikin. U-2- ja SR-71-tiedustelulentokoneet (molemmat ilmailun innovatiivisimpia luomuksia) syntyivät Yhdysvaltojen kipeästä tarpeesta nähdä Neuvostoliiton rajojen sisäpuolelle. Ydinvoima, tietokoneet, internet, uudet tekstiilikuidut ja moderni salausteknologia, jopa monet elintarviketuotannon menetelmät, ovat kaikki syntyneet jonkin kansakunnan epätoivoisista, kauhunsekaisista ponnistuksista pysyä vahvan kilpailijan tahdissa. Noiden ideoiden historia on suurelta osin kartoitettu. Valtiollisen tiedustelun tarpeista kummunneista ihmeellisistä ja ihmeen toimivista teknologisista ratkaisuksista on kirjoitettu kasoittain kirjoja.

Tämä kirja ei kuulu niihin.

Suurin osa historiankirjoista käsittelee toteutuneita asioita. Tämä kirja kertoo asioista, jotka jäivät toteutumatta.

Nyt sukellaan hankkeisiin, missioihin, operaatioihin ja menetelmiin, joita on jossain vaiheessa vakavasti harkittu mutta joita ei koskaan lopullisesti toteutettu. Joitakin on pidetty liian vaarallisina, riskialttiina tai kalliina, toiset ovat olleet edellä aikaansa ja osa on vain todettu järjettömiksi. Jotkin hyllättiin yksinkertaisesti siksi, että aika ajoi niiden ohi: ydinpommi osoittautui toimivaksi, sota loppui, suunnitelmat paljastuivat, toisenlainen tekniikka kehittyi hallitsevaksi.

Historiankirjoissa tarkastellaan yleensä toteutuneita tapahtumia ja tehdään niiden perusteella joskus pitkällekin meneviä johtopäätöksiä historiaan vaikuttaneiden ihmisten tarkoituseristä, ominaisuuksista ja mielentiloista. Niin pitää tehdäkin, ja se kuuluu ilman muuta historiankirjojen tehtäviin. Minusta toteutumisten ruotiminen ei kuitenkaan riitä. Yhtä tärkeää saattaa olla tarkastella sellaisia toimia, päätöksiä ja menetelmiä, joita on korkealla tasolla harkittu mutta joista on syystä tai toisesta luovuttu. Pyrkimykset voivat olla (ja minun nähdäkseni ovatkin) paljon valaisevampaa ja opettavaisempaa tutkittavaa kuin ratkaisujen tulokset.

Historian tapahtumia on perinteisesti lähestytty niiden seurausten kautta, mutta tällä lähestymistavalla on puutensa. Niiden antamiin opetuksiin vaikuttaa myös vaikeasti mittaattavia tekijöitä, kutsuu niitä siten kohtaloksi, epäonneksi tai tuuriksi. Jos Normandian maihinnousu olisi kaatunut vaikkapa yllättäviin sääoloihin tai saksalaisampujan onnenkantamoiseen, joka olisi poistanut rannalta jonkun amerikkalaisten avainjohtajista, osaisimmeko silti arvostaa Eisenhowerin suunnitelmaa? Seurausten historiassa emme osaisi. Ja siinä ongelma onkin. Tarkoitus voi olla historioitsijalle tehokas työkalu.

Jätetään jälkiviisuus hetkeksi syrjään. Unohdetaan, että nämä suunnitelmat, menetelmät, ohjelmat ja tehtävät päätyivät romukoppaan ennen kuin niistä tuli niin sanotusti totta. Eni-

ten tästä kirjasta saa irti tottelemalla mestari Yodaa ja unoh-
tamalla, mitä on oppinut. Tarinoiden opetus ei riipu näiden
hankkeiden seurauksista, sillä itse asiassa seurauksilla ei ole
merkitystä lainkaan. Siksi tässä kirjassa ei lähdetä vaihtoehtoi-
sen eli kontrafaktuaalisen historian kelkkaan, päinvastoin. En-
täpä jos -historia on vihollisemme, emmekä jossittele historiaa
epähistorialliseksi hölynpölyksi.

Tai no. Kyllähän jossittelu on hauskaakin – lauantai-iltaa is-
tuessa voi olla hupaisaa leikkiä »mitä jos» -leikkejä Kennedyn
murhasta, sisällissodasta, uskonpuhdistuksesta, *Tähtien sodan*
esiosista tai baseballin vuoden 1986 loppuottelusarjasta (*minul-
ta* saat synninpäästön, Bill Buckner. Melkein.) Liityn mielelläni
seuraan, kun kinastellaan historiallisten tapahtumien vaihto-
ehtoisista lopuista jonkin aikuisten juoman tai vaikka kaakao-
kupillisen äärellä. Mutta tähän kirjaan sellainen ei kuulu.

Tämän kirjan tarinoiden äärellä lukijan kuuluu kysyä, mitä
päättäjiä ja suunnittelijoiden päässä on oikein liikkunut. Kir-
jaa kannattaa lähestyä avoimin mielin, valmiina pohtimaan,
mistä näkökulmasta kulloisetkin päätöksentekijät ovat ratkais-
tavia pulmia katsoneet. Melkein aina heihin on kohdistunut
suunnaton paine tehdä edes jotain, mitä tahansa, vastustajan
voittamiseksi. Siten »Mitä heidän päässään liikkui?» on juuri
oikea kysymys – kunhan sen kysyy aidon uteliaasti, ei vähät-
televästi ja nollaavasti kuittaillen. Tämän kirjan tarinoissa fik-
sut ihmiset olivat valmiita tekemään (melkein) mitä tahansa
oman maan vahvistamiseksi tai vahvana pitämiseksi, ja sen
vuoksi heidän ajattelunsa lipsahti joskus todella kauas laatikon
ulkupuolelle. Tämä ei kuitenkaan kumoa sitä tosiasiaa, että
nuo ihmiset olivat vakavasti otettavia toimijoita, jotka ratkoi-
vat elämän ja kuoleman kysymyksiä. Heidän tarkoituksperän-
sä ovat aivan yhtä tärkeitä kuin heidän toimintansakin, ja siksi
tällä aineistolla on merkitystä: se tarjoaa meille, niin lukijoille

kuin historioitsijallekin, ainutlaatuisen ikkunan kyseisten toimijoiden mieleen sekä kuvan siitä, millaisia erikoislaatuisia ja pelottaviakin haasteita heillä on edessään ollut.

Joissakin tapauksissa pääsemme tarkastelemaan tuttuja hahmoja toisenlaisessa valossa kuin mihin olemme tottuneet. Voi olla, että lukijan kuva John F. Kennedystä, Dwight Eisenhowerista, Winston Churchillista, Franklin Rooseveltista tai jopa Carl Saganista muuttuu pysyvästi. Toiset tarinat taas nostavat historian paperikoreista valokeilaan kiehtovia persoonia, joiden nimi saattaisi olla kaikkien huulilla, jos heidän ideansa olisivat päässeet kantamaan hedelmää.

Kirjan neljällä osalla on kullakin oma teemansa. Yhteisenä punaisena lankana kulkee kuitenkin hätä: kaikki tarinat kertovat äärimmäisyyksistä, joihin toisen maailmansodan kauheet ja kylmän sodan ideologinen kiihko ja epäluulo ihmisiä ajoivat. Näiden hankkeiden hahmottelijat uskoivat olevansa kuolemanvaarassa, ja heidän epätoivostaan kumpusi välillä sangen erikoisia päätelmiä.

Ensimmäisessä osassa keskitytään eläinystäviin, jotka ovat kestäneet meidän puolestamme paljon ja auliisti (tai siis »auliisti») tehneet sellaista mihin ihminen ei suostu tai pysty. Olemme varmaan kaikki nähneet *Koriskenttien koiratähden* ja *Turner ja täystuhon* kaltaisten elokuvien lopputeksteissä vakuutuksia, ettei eläimiä ole elokuvaa tehdessä vahingoitettu. Kirjan ensimmäisen osan tarinoihin ei sellaista loppukaneettia voi liittää. Niissä eläimiä silvotaan, räjäytetään ja sytytetään tuleen, eläimiä johdotetaan ja pudotetaan tiedottomina satojen metrien korkeudesta, niihin istutetaan taudinaiheuttajia ja töhritään syövyttävää (ja erittäin luultavasti karsinogeenista) maalia ja niitä sullotaan taktisten ydinaseiden sisään. Kaikki tämä tehdään Amerikan Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuuden nimissä.

Toinen osa on omistettu salaisten operaatioiden mystiselle maailmalle, vakoilu- ja juonittelutarinoiden mehukkaimmille aineksille: salahankkeille, erikoistehtäville, vakoojille ja vakoi- lulle, murhayrityksille, roistoille, pettureille ja vaarallisille vie- kastelijoille. Vaikka näitä operaatioita ei toteutettu, se ei yhtään himmennä niitä varten tehtyjen suunnitelmien loistoa. Ne ovat epäloogisia, irrationaalisia, absurdeja, kummallisia, nauretta- via ja hillittömiä. Ja ne ovat totta.

Kolmannessa osassa valokeilaan pääsee toisen maailman- sodan ja kylmän sodan kekseliään ja innovatiivisin tekniikka. Ei, ei se. Eikä sekään. Nyt puhutaan todella innovatiivisista jutuista. Sellaisesta luovasta ajattelusta, ettei siinä mennä vain laatikon ulkopuolelle vaan ulos koko huoneesta, rakennukses- ta, korttelista ja kaupungistakin. Jotkin näistä esimerkeistä oli- vat selvästi edellä aikaansa. Toisten kohdalla ei voi kuin toivoa, ettei niiden aika koskaan tule.

Neljäs osa on tietyllä tapaa jatkoa kolmannelle. Ydinaseen kehittäminen oli tietysti sekin uuden ja uudenlaisen teknolo- gian kehittämistä, mutta atomipommista on kuitenkin vaikea puhua vain yhtenä keksintönä muiden joukossa. Ydinvoiman ottaminen sota-aseeksi oli kylmän sodan historian taitekohta. Olimme luoneet ihmiskunnan historian tuhoivoimaisimman teknologian, emmekä oikein tienneet, mitä tehdä sillä. Käyt- tääkö sitä kuin mitä tahansa asetta? Vai pitäisikö se varata vain äärimmäisiin tilanteisiin vai luottaako sen psykologiseen pelotevaikutukseen? Olisiko ydinasetta mahdollista käyttää jo- tenkin rakentavasti? Entä mitä ydinaseella ei missään nimessä pitäisi tehdä? Tuollaisia kysymyksiä puitiin kylmän sodan ai- kaan jatkuvasti. Joihinkin löytyi vastaus, toiset ovat auki vielä- kin. Minä keskityn tuohon viimeiseen kysymykseen.

Tähdennettäköön lopuksi, että vaikka kirja perustuu van- kasti primaari- ja sekundaarilähdekirjallisuuteen, arkisto-

materiaaliin, asiantuntijahaastatteluihin ja laaja-alaiseen luonnontieteiden, tiedustelutoiminnan, ulkopolitiikan ja turvallisuuspolitiikan tutkimukseen, tarkoitukseni on viime kädessä tarjota paitsi tietoa myös hupia. Ja tuottaa siinä sivussa hupia myös itselleni. Sillä nämä tarinat ovat vertaansa vailla. Asetu siis mukavasti ja ota rento asento.

Edessä on huima matka.

**YHDYSVALLAT RÄJÄYTTI
YDINPOMMIN KUUSSA.
CIA KOULUTTI KISSOJA
VAKOILEMAAN NEUVOSTOLIITTOA.
BRITIT RAKENSIVAT LENTOTUKIALUKSEN
JÄÄSTÄ JA SAHANPURUSTA.**

Yksikään näistä hankkeista ei tietenkään toteutunut, sillä ne olivat liian vaarallisia, kalliita, hulluja tai liian paljon aikaansa edellä.

Ydinisku Kuuhun kertoo 21 lennokkaasta ideasta, joita ei otettu käyttöön edes kylmän sodan hyytävimpinä hetkinä. Historian hämärissä arkistoissa jokaista Normandian maihinnousun kaltaista riemuvoittoa kohden löytyy suunnitelma, jossa kanoja käytetään lämmittämään ydinaseita tai miehitysjoukkojen vastarinta murretaan vuohenkakalla.

Vince Houghton työskentelee Washingtonin Kansainvälisessä vakoilumuseossa ja juontaa miljoonayleisön saanutta Spycast-podcastia. Houghton on palvellut Yhdysvaltain armeijassa ja väitellyt diplomatian ja sotahistorian tohtoriksi.

”Monet onnistuneet peiteoperaatiot alkavat hulluina ideoina – ja jotkut niistä ovat vain hulluja ideoita, joiden kuuluukin kokea kivulias kuolema byrokratian rattaissa.”

Kenraali Michael Hayden, NSA:n ja CIA:n entinen johtaja

